

Πως να γράφουμε σωστά ελληνικά

«Σε εποχή που η νεοελληνική γλώσσα διαβάλλεται πολλαπλώς, η σύνταξη βασικών κανόνων για την ορθή χρήση της στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης δεν είναι εγχείρημα άτοπο. Όταν μάλιστα υπεύθυνοι για κατάφωρες γλωσσικές ατασθαλίες δεν είναι μόνον μαθητές του Γυμνασίου και του Λυκείου, όπως συνήθως τους καταμαρτυρείται, αλλά και ώριμοι και επώνυμοι ομιλητές και γραφείς, γεγονός που έχουμε την τάση να το λησμονούμε ή να το αποσιωπούμε. [...] Κάθε γλώσσα, και η νεοελληνική, είναι ζωντανός οργανισμός, που συνεχώς εξελίσσεται, δείχνοντας τις προσαρμοστικές της ικανότητες και την ευρετική της ευλυγισία. Απαράβατοι κανόνες δεν υπάρχουν τούτο όμως δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και κανονιστικές αρχές, η παράβαση των οποίων προϋποθέτει τη γνώση τους. Περί αυτού πρόκειται: η γλώσσα δεν ηθικολογεί, έχει όμως τη δική της ανεκτική ηθική. Εναντίον, λοιπόν, της στρατιωτικής πειθαρχίας και της σοβαροφάνειας -υπέρ της γλωσσικής ελευθερίας με όρους και όρια. Στόχος: η γραμματική μορφή να ταιριάζει στο νόημα, και το νόημα στη μορφή...».

Δημήτρης Μαρωνίτης

Σημεία στίξης

Κόμμα

Το κόμμα, ως σημείο στίξεως, είναι το συνηθέστερο μαζί με την κάτω τελεία και χρησιμοποιείται:

1. Για να διακρίνει όμοιους, ασύνδετους μεταξύ τους όρους (ονοματικούς, ρηματικούς, επιρρηματικούς) στο εσωτερικό μιας πρότασης. Γράφουμε:

– Έφτασαν ο Γιάννης, ο Κώστας, ο Παύλος με τα καλά τους· τον είδε, τον προσπέρασε, τον περιφρόνησε και δεν τον χαιρέτησε· τον χτύπησε με βιαιότητα, με πάθος, με εκδικητική μανία· περπατούσε γρήγορα, ασθμαίνοντας, δίχως στατημό.

2. Για να διακρίνει την επεξήγηση από τον προσδιοριζόμενο όρο ή την προσδιοριζόμενη πρόταση. Γράφουμε:

– Ο κύριος Καραμανλής, Πρόεδρος της Δημοκρατίας, έφτασε χθες το απόγευμα στην Αθήνα από τη Χαλκιδική· το εβδομαδιαίο περιοδικό, ο «Ταχυδρόμος», κυκλοφορεί στην Αθήνα κάθε Τετάρτη, στην επαρχία κάθε Τρίτη.

3. Για να διακρίνει όμοιες, ασύνδετες μεταξύ τους προτάσεις στο εσωτερικό μιας

περιόδου. Γράφουμε:

- Το κοινό αντέδρασε με ενθουσιασμό, χειροκροτούσε ακατάπαυστα, απαιτούσε από τον τραγουδιστή να μπιζάρει, αλλά εκείνος δεν ανταποκρίθηκε.

4. Για να διακρίνει τις δευτερεύουσες εξαρτημένες προτάσεις (ονοματικές ή επιρρηματικές) από τις κύριες, από τις οποίες αυτές εξαρτώνται, εφόσον δεν αποτελούν αντικείμενο του προηγούμενου ρήματος. Γράφουμε:

- Δεν μπόρεσα να φτάσω στην ώρα μου, επειδή υπήρχε κυκλοφοριακή συμφόρηση· τα Ομηρικά Έπη, τα οποία είναι τα αρχαιότερα σωζόμενα κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, αποτελούσαν στην αρχαιότητα το αλφαβητάρι, για να μαθαίνουν τα παιδιά γράμματα· αν είμαι καλά, θα έλθω οπωσδήποτε το βράδυ.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Δεν στίζονται με κόμμα δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με το να, ότι, που και με ερωτηματικά μόρια (αντωνυμίες, επιρρήματα και το ερωτηματικό αν), γιατί οι προτάσεις αυτές επέχουν θέση αντικειμένου. Γράφουμε:

- Του έδωσε εντολή να φύγει· θεωρούσε ότι δεν ήταν σωστό να εγκαταλείψει τη θέση του· ρωτούσε αν έχω ώρα για να συζητήσουμε το πράγμα αναλυτικά· δεν ήξερε πού παν τα τέσσερα· δεν θα σου πω εγώ πώς να γράφεις σωστά· απέρριπτε οτιδήποτε του έλεγα· απορούσε αν έπρεπε να μείνει ή να φύγει.

Οι πολύ συνοπτικές αναφορικές προτάσεις, οι οποίες συνήθως εισάγονται με το που, κατά κανόνα δεν στίζονται με κόμμα. Γράφουμε:

- Ο άνθρωπος που βάδιζε στον δρόμο μου φάνηκε γνωστός· τα λόγια που είπα δεν τα ξαναλέω.

Κατά κανόνα πριν από το «και» δεν χρησιμοποιείται το κόμμα. Παρά τον κανόνα στίζουμε με κόμμα πριν από το και, όταν υπάρχει προηγουμένως αλυσίδα όρων που συνδυάζονται μεταξύ τους με και, αλλά το τελευταίο και εισάγει νέα πρόταση και όχι έναν επιπλέον όρο. Γράφουμε:

- Αγόρασε δώρα για τους γονείς του, τα παιδιά του και τους φίλους του, και ξόδεψε έτσι όλα του τα χρήματα.

Τελεία

Η τελεία ανταποκρίνεται σε σταμάτημα ή κατέβασμα της φωνής. Σημειώνεται:

1. Στο τέλος μια πρότασης και δείχνει πως ό,τι ειπώθηκε έχει ακέραιο νόημα: Το αυτοκίνητο είναι άσπρο.

2. Ύστερα από μια συντομογραφία: π.χ., κτλ. Εξαιρούνται μερικές συντομογραφίες που σχετίζονται με τις διευθύνσεις του ορίζοντα, που δεν την παίρνουν, π.χ.:

A=Ανατολή, ανατολικός, ανατολικά, ΝΔ=νοτιοδυτικός, νοτιοδυτικά κτλ. Όταν πρόκειται, όμως, για προσδιορισμό τόπων, προσθέτουμε στις συντομογραφίες Α, Β κτλ. μια τελεία: η Β. Αμερική, η Ν. Ευρώπη κτλ.

3. Σε πολυψήφιους αριθμούς, χωρίζοντας σε τριάδες τα ψηφία με αρχή από τα δεξιά (π.χ., 2.234.456). Οι τετραψήφιοι αριθμοί και οι χρονολογίες δε χρειάζονται τελεία (π.χ., 1821).

Μπορεί να χρησιμοποιηθεί τελεία μετά από ένα απόλυτο αριθμητικό για να νοηθεί ως τακτικό: 9.=ένατος. (Η χρήση αυτή είναι σπάνια.)

Η τελεία του τέλους δε σημειώνεται σε τίτλους βιβλίων, σ' επιγραφές και σ' επικεφαλίδες.

Η τελεία και τα άλλα σημεία της στίξης:

Όταν υπάρχουν εισαγωγικά στο κείμενο, η τελεία σημειώνεται πάντα έξω από αυτά. Το ίδιο ισχύει στις περιπτώσεις χρήσης παρενθέσεων, αγκυλών κτλ. Ωστόσο, όταν μέσα στην παρένθεση υπάρχει ολόκληρη περίοδος, τότε η τελεία σημειώνεται μέσα στην παρένθεση.

Τελεία δεν σημειώνεται μετά το ερωτηματικό, το θαυμαστικό και τα αποσιωπητικά.

Άνω στιγμή (άνω τελεία)

Η άνω στιγμή χρησιμοποιείται, για να σημειώνουμε μικρότερη διακοπή παρά με την τελεία και μεγαλύτερη παρά με το κόμμα. Ειδικότερα η άνω στιγμή χρησιμοποιείται στο εσωτερικό μιας περιόδου στις εξής περιπτώσεις:

Για να διακρίνει στο εσωτερικό της περιόδου μια πρόταση, η οποία αποτελεί επεξήγηση των προηγούμενων ή αντίθεση προς τα προηγούμενα (στις περιπτώσεις αυτές συνήθως λείπει ο επεξηγηματικός ή αντιθετικός σύνδεσμος).

Μετά από δύο τελείες, για να χωρίσει μεταξύ τους ημιπεριόδους, οι οποίες αποτελούν επιμερισμένες επεξηγήσεις των προηγούμενων. Γράφουμε:

- Αυτός δεν ήταν άνθρωπος· ήταν θεριό.
- Μάνα ανθρώπου δεν τον έκαμε· τον ξετίναξε ατόφιο η γη,
- Με τί καρδιά, με τί πνοή, τί πόθους και τί πάθος πήραμε τη ζωή μας· λάθος! Κι αλλάξαμε ζωή.
- Πολλά δράματα της κλασικής εποχής αναφέρονται στον τρωικό μύθο: η «Ορέστεια» του Αισχύλου λ.χ. και οι αποσπασματικοί «Μυρμιδόνες» του· ο «Αίας», η «Ηλέκτρα», ο «Φιλοκτήτης» του Σοφοκλή· οι «Τρωάδες», η «Εκάβη», η

«Ανδρομάχη», η «Ελένη» του Ευριπίδη.

Όταν υπάρχουν στην πρόταση εισαγωγικά ή παρένθεση, η άνω τελεία σημειώνεται έξω από την παρένθεση ή τα εισαγωγικά.

Άνω κάτω στιγμή (ή άνω κάτω τελεία, ή διπλή τελεία)

Η άνω κάτω στιγμή χρησιμοποιείται στις εξής περιπτώσεις:

Μπροστά από τα λόγια κάποιου προσώπου, τα οποία αναφέρονται κατά λέξη και κλείνονται σε εισαγωγικά.

Μπροστά από απαρίθμηση όρων, οι οποίοι ερμηνεύουν τα προηγούμενα ή θεωρούνται παρεπόμενα των προηγούμενων (στην περίπτωση αυτή μπορούμε να εναλλάσσουμε την άνω κάτω στιγμή με την άνω στιγμή).

Έπειτα από πρόταση που προαναγγέλλει γνωμικό ή παροιμία.

Στο εσωτερικό μιας μακράς περιόδου, εφόσον ακολουθεί σειρά από επιμερισμένες επεξηγήσεις των προηγούμενων, οι οποίες διακρίνονται μεταξύ τους με άνω στιγμή.

Γράφουμε:

– Είπε με θυμό: «δεν πρόκειται να με ξαναδείς στα μάτια σου»· τα μεγαλύτερα ελληνικά νησιά είναι: η Κύπρος, η Κρήτη, η Εύβοια· και το αποτέλεσμα ήταν αυτό: να καταλήξουμε στον χωρισμό· η παροιμία λέει: άκουε πολλά και λέγε λίγα· μην κάνετε λάθος στο γνωστό γνωμικό: μέτρον άριστον (όχι: παν μέτρον άριστον).

Παρένθεση

Η παρένθεση χρησιμοποιείται στις εξής περιπτώσεις:

Για να απομονώσει επεξηγηματικά στοιχεία της προηγούμενης πρότασης, τα οποία θα μπορούσαν και να παραλειφθούν δίχως να παραβλάπτεται το συνολικό νόημα της περιόδου. Για να περιλάβει τα στοιχεία παραπομπής ενός προηγούμενου παραθέματος. Γράφουμε:

– Δυστυχώς τόσο η μεταδικτατορική Αριστερά (παραδοσιακή και ανανεωτική, διχασμένη και συνασπισμένη), όσο και προπαντός το ΠαΣοΚ (στην προεξουσιαστική, εξουσιαστική και μετεξουσιαστική φάση του) σκοπίμως περιθωριοποίησαν τους, ούτως ή άλλως ελάχιστους, διανοούμενους.

Αγκύλες

Χρησιμοποιούνται όταν θέλουμε να βάλουμε νέα παρένθεση μέσα σε παρένθεση.

Μονή παύλα

Η μονή παύλα χρησιμοποιείται στις εξής περιπτώσεις:

Στον γραπτό λόγο, για να δείξει την αλλαγή του προσώπου που μιλά.

Στο εσωτερικό μιας πρότασης, για να φανεί η απότομη διακοπή μιας φράσης, και η απροσδόκητη ή και συντακτικώς ανακόλουθη συνέχεια της.

Ύστερα από τελεία, για να καταδειχθεί με έμφαση, όπου χρειάζεται, το οριστικό τέλος ενός κειμένου -από εδώ βγήκε και η φράση: τελεία και παύλα.

Γράφουμε:

- Όπως κι αν έχει το πράγμα, με το πες πες πέρασαν κιόλας χρόνια είκοσι τέσσερα -πλησιάζουμε το τέταρτο αιώνα, όπως θα έλεγαν και οι καθαρεύοντες φιλοχουντικοί· γιατί, πέρα από τον δίκαιο έπαινο, που ανήκει σε όλους τους συντελεστές της εκπομπής, εύκολα αναγνωρίζονται και κάποια ενοχλητικά ελαττώματα -άλλα εκ γενετής και άλλα επίκτητα· θέλουν -μα δε βολεί να λησμονήσουν.

Διπλή παύλα

Η διπλή παύλα, (σε διάκριση προς την παρένθεση, και αντ' αυτής) χρησιμοποιείται όταν θέλουμε να δηλώσουμε ότι μια ενδιαμέση, παρενθετικού νοήματος, πρόταση πρέπει να διαβαστεί σε χαμηλότερο τόνο. Γράφουμε:

- Ο πατέρας μου -μύρο το κύμα που τον ετύλιξε- δεν είχε σκοπό να με κάμει ναυτικό· τα βιβλία μου -επήγαινα στο σχολαρχείο, θυμούμαι- τα έκλεισα για πάντα.

Ενωτικό

Βάζουμε ενωτικό στο τέλος της αράδας όταν η λέξη δε χωράει ολόκληρη και θα πρέπει να συλλαβιστεί.

Σημειώνεται ενωτικό συνήθως σε μακρόσυρτες συνθέσεις λέξεων: κοινωνικο-οικονομικός. Απαραίτητο είναι όταν σε περίπτωση βραχυλογίας χρησιμοποιούνται δύο παράλληλες λέξεις: πρωί-βράδυ, μέρα-νύχτα.

Βάζουμε ενωτικό ύστερα από τα προταχτικά: αγια-, αϊ-, γερο-, γρια-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα-, παπα-, χατζη-, όταν πάνε μπροστά από κύριο όνομα, π.χ.: αγια-Μαρίνα, αϊ-Γιώργης, γερο-Δήμος, κυρα-Ρήνη, μαστρο-Νικόλας, μπαρμπα-Γιάννης, παπα-Κωστής κτλ. Οι προταχτικές λέξεις δεν παίρνουν τόνο.

Χρησιμοποιούμε ενωτικό στην απαρίθμηση ή παράθεση σταθμών δρομολογίων, π.χ.: Η γραμμή Ηρακλείου - Χανίων. Το ταξίδι Πειραιά - Ηράκλειο διαρκεί δέκα ώρες.

Τοποθετούμε ενωτικό στα σύνθετα παραθετικά, δηλαδή σε ονοματικά σύνολα που αποτελούνται από δύο ομοιόπτωτες λέξεις με ιδιαίτερη σημασιολογική σημασία, π.χ.: ταξίδι-αστραπή, λέξη-κλειδί, πλοίο-φάντασμα κτλ.

Στις περιπτώσεις ελληνικών ή ξενικών κυρίων ανθρωπωνυμικών ονομάτων που αποτελούνται από δύο μικρά ονόματα, σημειώνεται το ενωτικό μόνο όταν χρησιμοποιούνται και τα δύο μαζί για να προσδιορίσουν τον ίδιο άνθρωπο: Ζακ-Υβ Κουστό, Αντρέ-Μαρί Αμπέρ, Άννα-Μαρία κτλ. Αντίθετα, όταν υπάρχουν δύο μικρά ονόματα τα οποία δεν χρησιμοποιούνται ταυτόχρονα, τότε το ενωτικό δε σημειώνεται: Αντώνιος Εμμανουήλ Κατακουζηνός, Ηλέκτρα Ελένη Μαυρογένη· αλλά, Γεώργιος-Αλέξανδρος Μαγκάκης.

Το ενωτικό χρησιμοποιείται σ' όλες τις περιπτώσεις των ελληνικών ονομάτων με δύο επώνυμα: Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης, Κατερίνα Περισυνάκη-Κουτρούλη.

Βάζουμε ενωτικό σε εμπορικούς τίτλους ή επωνυμίες επιχειρήσεων, π.χ.: Αγραφιώτης – Πουρνάρας και Σία.

Το ενωτικό σημειώνεται στο τέλος ή στην αρχή ενός γλωσσικού τύπου, για να δειχτεί πως αυτός δε γράφεται ολόκληρος: μονο-, δηλαδή λέξεις που αρχίζουν από το μονο.

Σημειώνουμε το ενωτικό σε φράσεις που λειτουργούν ως ένα όνομα: το σ' αγαπώ-σε-μισώ, ο φίλος μου ο Αυτός-που-γίνεται-τύφλα κτλ.

Δεν παίρνουν ενωτικό τα «κυρ», «πάτερ» και «καπετάν», π.χ.: ο κυρ Αντώνης, ο πάτερ Γεώργιος, ο καπετάν Μιχάλης κτλ.

Το ενωτικό ανάμεσα σε όμοιες λέξεις συνήθως αποφεύγεται, π.χ.: Προχώρα σιγά σιγά. Περπατούσαμε άκρη άκρη στο δρόμο.

Εισαγωγικά

Τα εισαγωγικά χρησιμοποιούνται, όπου στο γραπτό κείμενο φιλοξενείται αυτολεξεί μακρότερος ή και σύντομος ευθύς λόγος πρώτου, δευτέρου ή τρίτου προσώπου. Γράφουμε:

– Είπε «ελάτε μαζί μου» και ξεκίνησε· του αποκρίθηκα «δεν έχω καιρό» και τον αποχαιρέτησα.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Στον μακροσκελή ευθύ λόγο, ο οποίος περνά από τη μία στην άλλη παράγραφο, χρησιμοποιούμε ανοικτά εισαγωγικά [»] στην αρχή της παραγράφου.

Σε περίπτωση που χρειάζονται εισαγωγικά εντός εισαγωγικών, χρησιμοποιούμε ευθύγραμμο εισαγωγικά και όχι γωνιώδη: «“...”».

Περιέχονται σε εισαγωγικά λέξεις, οι οποίες δηλώνουν όρο ή επωνυμία στο εσωτερικό μιας πρότασης. Γράφουμε:

– Η λέξη «άνθρωπος» είναι αρχαιοελληνική· η λέξη «διάγγελμα» παράγεται από το ρήμα «διαγγέλλομαι»· η ταινία του Αϊζενστάιν «Το θωρηκτό Ποτέμκιν» θεωρείται δικαίως κινηματογραφικό αριστούργημα· «Το Βήμα της Κυριακής» υπήρξε στο παρελθόν καθημερινή εφημερίδα· ο γενέθλιος τίτλος της ήταν «Ελεύθερο Βήμα».

Περιέχονται σε εισαγωγικά, τίτλοι βιβλίων, εφημερίδων, πλοίων, κλπ.

Κατ’ εξαίρεση περιέχονται σε εισαγωγικά και κοινόχρηστες λέξεις, όταν θέλουμε να τους προσδώσουμε ειδικό νόημα· Γράφουμε:

– Υπήρξε «ιδιώτης» με την αρνητική σημασία του όρου (δηλαδή βλαξ).

Τα εισαγωγικά δε χρειάζονται σε λέξεις που τυπώνονται με διαφορετικούς χαρακτήρες.

Η τελεία, η άνω τελεία αλλά και το κόμμα σημειώνονται έξω από τα εισαγωγικά, ενώ το ερωτηματικό και το θαυμαστικό μέσα σε αυτά, εκτός αν τα συγκεκριμένα σημεία στίξης δεν ανήκουν στο κείμενο που βρίσκεται μέσα στα εισαγωγικά, οπότε σημειώνονται έξω από αυτά.

Ομοιωματικά (>)

Σημειώνονται για να μην επαναληφθεί λέξη που γράφτηκε ακριβώς στο ίδιο σημείο της προηγούμενης σειράς γραπτού κειμένου.

Θαυμαστικό

Το θαυμαστικό ως σημείο στίξης είναι απλό και δεν πολλαπλασιάζεται σε καμμία περίπτωση. Η χρήση του θαυμαστικού στον δημοσιογραφικό λόγο είναι θεμιτή, αλλά δεν πρέπει να οδηγεί σε κατάχρηση.

Χρησιμοποιούμε θαυμαστικό στις επιφωνηματικές λέξεις, φράσεις και προτάσεις, μόνον όταν θέλουμε να υπογραμμίσουμε τον επιφωνηματικό χαρακτήρα της λέξης, της πρότασης ή της έκφρασης. Γράφουμε:

– Ωραίος καιρός! Αλίμονο! Θαυμάσια! Τι νέα κι αυτά!

ΠΡΟΣΟΧΗ: Όταν θέλουμε να δηλώσουμε θετικόν θαυμασμό ή αρνητική έκπληξη για τα λεγόμενα ή τα γραφόμενα ενός άλλου προσώπου, συνοδεύουμε την οικεία

λέξη ή φράση με θαυμαστικό, το οποίο τότε κλείνεται σε παρένθεση.

Σε περίπτωση προφανούς γραμματικού ή συντακτικού λάθους η αρνητική έκπληξη δηλώνεται και με τη λατινική λέξη SIC (=έτσι), η οποία κλείνεται επίσης σε παρένθεση. Γράφουμε:

- Ο κ. Χ διατείνεται ότι υπάρχουν πολλοί (SIC) περισσότεροι τρόποι για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης.
- Το επίθετο «ευάριθμος» δεν σημαίνει όπως νομίζουν πολλοί «πολυάριθμος» (!) αλλά ολιγάριθμος.

Ο ίδιος κανόνας ισχύει και για την περάτωση που κάποιος θέλει να δηλώσει θετικό θαυμασμό ή αρνητική έκπληξη για ορισμένη απροσδόκητη πληροφορία που καταχωρίζει στο κείμενο του. Γράφουμε:

- Για να αποδείξει στο ευρύ κοινό ότι έπαψε πλέον να είναι σύμβολο του ελεύθερου σεξ, ο τραγουδιστής παντρεύτηκε και έκανε με την ίδια γυναίκα μέσα σε επτά χρόνια επτά παιδιά (!).

Ερωτηματικό

Το ερωτηματικό χρησιμοποιείται στο τέλος ερωτηματικής φράσης, π.χ.: Θα πάμε για καφέ;

Δε σημειώνεται στην πλάγια ερώτηση, π.χ.: Με ρώτησε γιατί δεν τον περίμενα.

Σε σειρά από ερωτήσεις σημειώνεται το ερωτηματικό μόνο στην τελευταία, όταν οι ερωτήσεις απαιτούν την ίδια απάντηση: Θέλεις να μείνεις μόνος, να υποφέρεις, να καταντήσεις αλκοολικός; Αλλά: Γιατί άργησες; πού ήσουν; τι έκανες; (Παρατήρηση: στην περίπτωση μικρών προτάσεων δεν είναι αναγκαίο το πρώτο γράμμα μετά το ερωτηματικό να είναι κεφαλαίο. Αλλά: Μάνα τι έχεις και βογκάς; Τι κακό σου 'καμε ο γιος σου; Σε παράκουσε, λόγο σου αντιγύρισε ποτέ;

Μέσα σε παρένθεση (;) δείχνει ειρωνία, αμφιβολία, ή αμφισβήτηση, π.χ.: Περηφανευόταν πως ήταν ο καλύτερος(;) κυνηγός.

Οι διμερείς (ή πολυμερείς) ερωτήσεις παίρνουν ερωτηματικό στο πρώτο μέρος και τελεία στο δεύτερο, που διαζευγνύετε από το πρώτο, π.χ.: Αυτό είναι κουνουπίδι; είναι λάχανο; ή είναι μπρόκολο.

Η λέξη ύστερα από ερωτηματικό γράφεται με κεφαλαίο στην αρχή. Συνεχίζουμε με μικρό γράμμα, όταν η συνέχεια συνδέεται άμεσα με τα προηγούμενα: «Είστε

καλά;» ξαναρώτησε και έφυγε, κλείνοντας την πόρτα πίσω του.

Το ερωτηματικό και τα άλλα σημεία της στίξης:

1. Δεν μπαίνει ποτέ κόμμα μετά από ερωτηματικό: – Πάλι πήρες άδεια από τη σημαία; με ρώτησε γελώντας πονηρά.

Παρατήρηση: η ίδια πρόταση μπορεί να γραφεί ισοδύναμα με τη χρήση του κόμματος, αλλά χρησιμοποιώντας εισαγωγικά: «Πάλι πήρες άδεια από τη σημαία;» με ρώτησε γελώντας πονηρά.

2. Το ερωτηματικό σημειώνεται μέσα στην παρένθεση, στα εισαγωγικά, τις διπλές παύλες κτλ., μόνον όταν ολόκληρη η ευθεία ερώτηση είναι παρενθετική: Μας άφησε να σκεφτόμαστε διάφορα (μήπως ήταν κι η πρώτη φορά;), πριν μας εξηγήσει ...

3. Όταν υπάρχουν αποσιωπητικά, το ερωτηματικό σημειώνεται πριν από αυτά:

– Είναι λογικό να μη μας λέει τίποτα;...

4. Όταν υπάρχουν εισαγωγικά, το ερωτηματικό μπαίνει μέσα σ' αυτά, εκτός κι αν δεν ανήκει στο κείμενο που βρίσκεται μέσα σ' αυτά: «Τι καιρό κάνει σήμερα;» με ρώτησε η Μαρία.

Αλλά: Σε ρώτησε πράγματι «Τι καιρό κάνει σήμερα;»; Η Μαρία με ρώτησε: «Τι καιρό κάνει σήμερα;».

ΠΡΟΣΟΧΗ: Δεν πρέπει να συγχέεται το λατινικό ερωτηματικό (?) με το ελληνικό (;) και να χρησιμοποιείται αντ' αυτού. Π.χ. είναι απαράδεκτο να γράφουμε: Τί κάνεις? Το λατινικό ερωτηματικό χρησιμοποιείται ως έχει, μόνο σε πρωτότυπο ξενόγλωσσο κείμενο. Π.χ. γράφουμε: How are you?

Αποσιωπητικά

Τα αποσιωπητικά χρησιμοποιούνται για να δηλωθεί οποιαδήποτε παράλειψη λόγου, γραπτού ή προφορικού.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Τα αποσιωπητικά ως σημείο στίξης περιορίζονται στις τρεις τελείες.

Σε περίπτωση μακρού παραθέματος γραπτού λόγου οι παραλείψεις δηλώνονται με αποσιωπητικά κλεισμένα σε ορθογώνιες αγκύλες [...].

Δεν χρησιμοποιούνται τα αποσιωπητικά στη θέση του θαυμαστικού.

Με τα αποσιωπητικά δηλώνεται επίσης θαυμασμός, ειρωνεία, συγκίνηση, φόβος, δισταγμός, ντροπή, περιφρόνηση, απειλή κτλ., για όσα θα σημειωθούν αμέσων κατόπιν, π.χ.: «Μην ξανάρθεις αδιάβαστος, γιατί...» «Κι έπειτα... έπειτα όλα

τέλειωσαν».

Αποσιωπητικά σημειώνουμε, σ' ορισμένες περιπτώσεις, και μετά από θαυμαστικό ή ερωτηματικό, στις περιπτώσεις αυτές δείχνουν ένα σταμάτημα στην ομιλία, π.χ.: «Και τι δε θα 'κανα!... Φτάνει να μ' άφηνες.» «Πώς μας θωρείς ακίνητος;...»

Αποσιωπητικά χρησιμοποιούμε και στην περίπτωση δισταχτικής ομιλίας, χωρίς ν' αποσιωπούμε τίποτα, προκειμένου να τονιστούν εκείνα που θ' ακολουθήσουν.

Διαλυτικά

Τα διαλυτικά σημειώνονται πάνω από το «ι» ή το «υ» για να δείξουμε ότι το «ι» ή το «υ» πρέπει να τα προφέρουμε χωριστά από το προηγούμενο φωνήεν (α, ε, ο, υ), π.χ.: Θεϊκός, ευνοϊκός, παρανοϊκός, μυϊκός, ξεϋφαίνω, αϊτός, αϋπνία, οϊμέ κτλ.

Δε σημειώνουμε τα διαλυτικά όταν το προηγούμενο φωνήεν παίρνει τόνο (π.χ., νεράιδα, πλάι κτλ.)· και όταν δεν έχουμε δίψηφο φωνήεν (π.χ., διυλιστήριο, πρωί, Μωυσής κτλ.).

Αστερίσκος

Στο τέλος μιας λέξης δηλώνει παραπομπή σε υποσημείωση κειμένου. Σε φιλολογικά κείμενα στην αρχή μια λέξης δηλώνει ότι η λέξη είναι υποθετική. Κοντά σε μια χρονολογία δηλώνει τη γέννηση ενός προσώπου.

Υποδιαστολή

Σημειώνεται στην αναφορική αντωνυμία «ό,τι» (=καθετί, οτιδήποτε) και στο χρονικό σύνδεσμο «ό,τι» (=μόλις):

Ό,τι μου πεις θα το κάμω.

Ό,τι ήρθε.

Σ' ένα δεκαδικό αριθμό χωρίζει το ακέραιο μέρος από το δεκαδικό: (3,14).

Απόστροφος

Σημειώνεται στην έκθλιψη: απ' αυτά,

στην αφαίρεση: μου 'πε,

στην αποκοπή: φέρ' το.

Παράγραφος (§)

Στον γραπτό λόγο η πληροφοριακή και λογική συνοχή αφενός, η συλλογιστική αφετέρου πορεία ενός κειμένου αποτυπώνονται με παραγράφους. Μολονότι δεν υπάρχουν αυστηροί και απaráβατοι κανόνες για την έκταση της παραγράφου (σε

συνοπτικότερα λ.χ. κείμενα δικαιολογούνται μικρότερης έκτασης παράγραφοι, ενώ σε συνθετότερα -επιστημονικά μελετήματα, αναλυτικά δοκίμια κ.τ.λ.-εκτενέστερες) πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ορισμένες υποδείξεις συστατικού ή απαγορευτικού χαρακτήρα. Σ' αυτόν τον σκοπό αποβλέπουν οι επόμενοι κανόνες:

1. Εφόσον δεν πρόκειται για διαλογικό κείμενο, απαγορεύεται να συμπίπτει η παράγραφος με τα όρια μιας μόνον πρότασης ή και απλής περιόδου. Αντιθέτως η σύνθετη περίοδος ορίζεται με παράγραφο, όταν ολοκληρώνει ένα μεριδιακό νόημα του κειμένου.

2. Σε συνοπτικότερα, δημοσιογραφικά κείμενα, πρέπει να αποφεύγονται αδικαιολόγητα μακροσκελείς παράγραφοι, που καταλαμβάνουν κάποτε ολόκληρη στήλη ή και σελίδα.

3. Ο αριθμός και η έκταση των παραγράφων ενός κειμένου θα πρέπει να αντιστοιχούν κατά κάποιον τρόπο στον προσχεδιασμό του, όπως τον συλλαμβάνει και τον αποτυπώνει σε πρόχειρο μνημόνιο ο συντάκτης του.

4. Θα πρέπει να αποφεύγεται σε ένα κείμενο η ασύνδετη παράταξη παραγράφων, με τις οποίες συστήνονται διαδοχικά νοήματα, συνδεόμενα μεταξύ τους με προφανή λογική σχέση: αντιθετική, αιτιολογική, συμπερασματική κ.τ.λ. Ο σύνδεσμος, που δηλώνει κάθε φορά τη λογική σχέση, προωθείται στην αρχή της παραγράφου, για να προΐδεάζει τον αναγνώστη ως προς τη νοηματική εξέλιξη ενός κειμένου.

5. Η ορθή ταξινόμηση ενός κειμένου σε παραγράφους εξασφαλίζει συγχρόνως οπτική ενάργεια αλλά και ρυθμική άνεση: ο αναγνώστης μπορεί αμέσως, βάσει της οπτικής εικόνας, να συλλάβει τη σύνταξη του κειμένου, ενώ συγχρόνως υποβοηθείται και στην ανάγνωση του, καθώς οι παράγραφοι ορίζουν τον ρυθμό του κειμένου, δηλώνοντας την αυξομείωση του αλλά και τις ενδιάμεσες ανάπαυλες του.

Συν, πλην (±)

Όταν βρίσκεται κοντά σε μια χρονολογία, σημαίνει το περίπου, τη μη βεβαιότητα σε σχέση με τη χρονολογία.

Κανόνες τονισμού

Ουδέτερα ουσιαστικά σε -ο

1. Η γενική ενικού και πληθυντικού αριθμού των ουδέτερων ουσιαστικών

κατεβάζει τον τόνο στην παραλήγουσα, όταν πρόκειται για λέξεις της αρχαίας ή της καθαρεύουσας (απλές ή σύνθετες), οι οποίες πέρασαν στη δημοτική χωρίς άλλη αλλοίωση εκτός από την αποβολή του τελικού ν. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται και τα περισσότερα τοπωνύμια σε -ο και -α, αδιάφορο ποια είναι η προέλευση τους. Λέμε και γράφουμε: το πανεπιστήμιο, του πανεπιστημίου· το άλογο, του αλόγου, των αλόγων· το άτομο, του ατόμου, των ατόμων· τα έξοδα, των εξόδων· το θέατρο, του θεάτρου, των θεάτρων· το ημερομίσθιο, του ημερομισθίου, των ημερομισθίων· το τοπωνύμιο, του τοπωνυμίου, των τοπωνυμίων· το Μέτσοβο, του Μετσόβου· τα Καλάβρυτα, των Καλαβρύτων· τα Μέγαρα, των Μεγάρων.

2. Αμετακίνητος παραμένει ο τόνος στην προπαραλήγουσα των ουδετέρων σε -ο, όταν πρόκειται για γνησίως δημοτικές λέξεις είτε στη μορφή είτε στην παραγωγή είτε στη σημασιολογική τους χρήση. Λέμε και γράφουμε: το μάγουλο, του μάγουλου· το πούπουλο, του πούπουλου, των πούπουλων· το φλάουτο, του φλάουτου, των φλάουτων· το ψίχουλο, του ψίχουλου, των ψίχουλων· το βασιλόπουλο, του βασιλόπουλου, των βασιλόπουλων.

Στην κατηγορία αυτή υπάγονται και σύνθετα προπαροξύτονα ουδέτερα σε -ο με καθαρώς δημοτική υφή. Λέμε και γράφουμε: το αγριοβότανο, του αγριοβότανου, των αγριοβότανων· το τριαντάφυλλο, του τριαντάφυλλου, των τριαντάφυλλων· το τρίστρατο, του τρίστρατου, των τρίστρατων· το χρυσόψαρο, του χρυσόψαρου, των χρυσόψαρων.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Ορισμένα προπαροξύτονα ουδέτερα άλλοτε και αλλού κρατούν τον τόνο τους στην προπαραλήγουσα, άλλοτε και αλλού τον κατεβάζουν στην παραλήγουσα. Ο τονισμός στην παραλήγουσα είναι κανονικός σε περιπτώσεις περιφράσεων. Λέμε και γράφουμε: το αμύγδαλο, του αμύγδαλου, αλλά: γλυκά αμυγδάλου· το βούτυρο, του βουτύρου, αλλά: βουτήματα βουτύρου· το παράπονο, του παράπονου, αλλά: αίτηση παραπόνων.

Μονοσύλλαβες λέξεις

Οι μονοσύλλαβες λέξεις δεν παίρνουν τονικό σημάδι. Θεωρούνται μονοσύλλαβοι και μένουν άτονοι οι συνιζημένοι τύποι, π.χ., μια, για, γεια, πια, ποιος, ποια, ποιο, νιος κτλ. Προσοχή στη διαφορά: δυο – δύο, μια – μία, το βιος – ο βίος κτλ.

Οι μονοσύλλαβες προστακτικές, ακόμα κι όταν ακολουθούνται από δύο εγκλιτικά, δεν παίρνουν τονικό σημάδι, π.χ., πες μου το, φα του τα, δες του τα κτλ.

Εξαιρούνται και παίρνουν τονικό σημάδι:

Ο διαζευκτικό σύνδεσμος «ή», π.χ.: Ή η μητέρα ή ο πατέρας.

Τα ερωτηματικά «πού» και «πώς», είτε βρίσκονται σε ευθεία ερώτηση είτε σε πλάγια, π.χ.: Πού πήγες; (ευθεία). Δεν μας είπες πού πήγες (πλάγια).

Τα «πού» και «πώς» παίρνουν τονικό σημάδι και στις ακόλουθες περιπτώσεις: Πού να σου τα λέω. Από πού κι ως πού. Πού και πού. Αραιά και πού.

Το «που» (όταν είναι επίρρημα, αντωνυμία ή σύνδεσμος) και το «πως» (όταν είναι σύνδεσμος) δεν παίρνουν τονικό σημάδι, π.χ.: Αυτό που σου είπα. Μας είπε πως τον λένε Απόστολο.

Οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών (μου, σου, του, της, τον, την, το, μας, σας, τους, τα), όταν στην ανάγνωση υπάρχει περίπτωση να θεωρηθούν εγκλιτικές, π.χ., ο πατέρας μου είπε (=ο πατέρας είπε σε μένα), αλλά, ο πατέρας μου είπε (=ο δικός μου πατέρας είπε).

Οι μονοσύλλαβες λέξεις, όταν προφέρονται μαζί με τους ρηματικούς τύπους μπω, βγω, βρω, 'ρθω, σ' όλα τα πρόσωπα και τους αριθμούς, δέχονται τον τόνο τους, π.χ., θά μπω (προφέρεται δυνατότερα το θά), ενώ θα μπω (προφέρεται δυνατότερα το μπω), θά μπεις – θα μπεις κτλ.

Τέλος, τόνος μπαίνει στο ερωτηματικό «τί» για να διακρίνεται αιτιολογικό «τι» (αν και το τελευταίο χρησιμοποιείται σχετικά σπάνια). Π.χ.: Τί θέλεις;

Τονισμός επιθέτων

Στα τρισύλλαβα επίθετα σε -ος-η-ο ο τόνος στην προπαραλήγουσα μένει αμετακίνητος και στις άλλες πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού αριθμού. Λέμε και γράφουμε: ο φρόνιμος άνθρωπος, του φρόνιμου ανθρώπου, των φρόνιμων ανθρώπων, τους φρόνιμους ανθρώπους· ο επιτήδειος επιχειρηματίας, του επιτήδειου επιχειρηματία, των επιτήδειων επιχειρηματιών, τους επιτήδειους επιχειρηματίες· το κυκλώπειο τείχος, του κυκλώπειου τείχους, τα κυκλώπεια τείχη, των κυκλώπειων τειχών.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Προπαροξύτονα επίθετα σε -ος-η-ο, όταν χρησιμοποιούνται ως ουσιαστικά, κατεβάζουν στη γενική του ενικού και του πληθυντικού αριθμού τον τόνο στην παραλήγουσα. Το ίδιο ισχύει και στην αιτιατική του πληθυντικού. Λέμε και γράφουμε: το κρεβάτι του άρρωστου παιδιού, αλλά: η κατάσταση του αρρώστου παραμένει αμετάβλητη· έκανε επισκέψεις στους αρρώστους της δικής

του πτέρυγας· τους ανάπηρους στρατιώτες, αλλά: οδός Αναπήρων· τα ήθη των βάρβαρων λαών, αλλά: οι επιδρομές των βαρβάρων· απέκρουσε τους βαρβάρους.

Τονισμός θηλυκών ουσιαστικών

Τα προπαροξύτονα αφηρημένα θηλυκά ουσιαστικά σε -εια, καθώς και τα τοπωνύμια θηλυκά σε -α, διατηρούν στη γενική κατά κανόνα τον τόνο τους στην προπαραλήγουσα. Λέμε και γράφουμε: η ειλικρίνεια, της ειλικρίνειας· η ευλάβεια, της ευλάβειας· η περιφέρεια, της περιφέρειας· η Νίκαια, της Νίκαιας· η Αστυπάλεια, της Αστυπάλειας· η Ποτίδαια, της Ποτίδαιας.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Όταν τα θηλυκά αυτά ουσιαστικά ή και τοπωνύμια απαντούν σε λόγιες περιφράσεις, κατεβάζουν τον τόνο τους στην παραλήγουσα. Λέμε και γράφουμε: η ακρίβεια, της ακρίβειας, αλλά: μέτρηση ακριβείας· η ευλάβεια, της ευλάβειας, αλλά: «Ανθή Ευλάβειας»· η Χαιρώνεια, της Χαιρώνειας, αλλά: ο Λέων της Χαιρώνειας.

Τονισμός βαφτιστικών

Τα βαφτιστικά ονόματα τονίζονται όπου το θέλει η δόκιμη χρήση τους. Λέμε και γράφουμε: του Άγγελου Σικελιανού, αλλά: του Αγγέλου Βλάχου· του Γεράσιμου Σπαταλά, αλλά: του αγίου Γερασίμου· του Χριστόφορου Νέζερ, αλλά: του Χριστοφόρου Κολόμβου.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Σε κοινότοπες καθιερωμένες περιφράσεις πολλές φορές επιβάλλεται ο τονισμός της γενικής στην παραλήγουσα, ακόμη και σε βαφτιστικά, τα οποία άλλως πως κρατούν τον τόνο τους στην προπαραλήγουσα. Λέμε και γράφουμε: ο Ξενόπουλος, του Ξενόπουλου, αλλά: τα μυθιστορήματα του Γρηγορίου Ξενοπούλου· ο Πάγκαλος, του Πάγκαλου, αλλά: η δικτατορία του Παγκάλου.

Έγκλιση τόνου

Το εγκλιτικό «τους» τρέπεται σε «των», όταν ακολουθεί λέξη που λήγει σε -ους. Η τροπή αυτή επιβάλλεται για λόγους ευφωνίας (για να μην έχουμε αλλεπάλληλες συλλαβές σε -ους). Λέμε και γράφουμε: τα ποιήματα τους, τις επιχειρήσεις τους, αλλά: τους οπαδούς των, τους εχθρούς των.

Ο δόκιμος εγκλιτικός τύπος της αντωνυμίας «αυτές» δεν είναι, όπως συχνά λέγεται και γράφεται «τις», αλλά «τες». Λέμε και γράφουμε: χτυπώντας τες τις πόρτες, δεν πήρε καμμιάν απάντηση· αγαπώντας τες τόσο πολύ τις κόρες του, δεν βρήκε δυστυχώς προκοπή.

Συλλαβισμός

Γράφονται με μια λέξη

Τα αριθμητικά από το δεκατρία ως το δεκαεννέα – αλλά: είκοσι ένα, είκοσι δύο κτλ.

Οι αντωνυμίες καθένας, καθεμιά, καθένα, καθετί, κατιτί, οποιοσδήποτε, οσοδήποτε, οτιδήποτε (χωρίς υποδιαστολή) και το ουσιαστικό τα καθέκαστα.

Τα καθιερωμένα: αφού, απέξω, δηλαδή, ειδικά, ενόσω, εφόσον, ενώ, κιάλας, μολαταύτα, μολονότι, μολονόπου, ολόένα, ολωσδιόλου, οπωσδήποτε, σάμπως, ώσπου, ωστόσο, ωστόσο.

Τα άκλιτα: αρχής, απεναντίας, απευθείας, αφότου, διαμιάς, ειδικά(ως), ενόψει, εξαιτίας, εξάλλου, εξ αρχής, εξίσου, επικεφαλής, εντάξει, επιτέλους, επιτούτο (ή επιτούτου), εντούτοις, καθαυτό, καθεξής, καλημέρα, καλησπέρα, καληνύχτα, καληώρα, καταγής, κατεξοχήν, κατευθείαν, μεμιάς, μόλο (-που), μολοντούτο, μονομιάς, προπάντων, προπαντός, υπόψη.

Τα εμπρόθετα: αφενός και αφετέρου (όπου η χρήση τους είναι αναντικατάστατη). Γράφονται ως μία λέξη τα παρακάτω, παραπάνω, εκτός εάν με τον ιδιαίτερο προφορικό τονισμό τους χωρίζονται σε δύο λέξεις: πάρα κάτω, πάρα πάνω.

Γράφονται με μία λέξη ορισμένες τοπωνυμίες που έγιναν λέξεις σύνθετες: Αϊλιάς, Περαχώρα καθώς και ρηματικές φράσεις, όπου χάθηκε η αίσθηση πως αποτελούνται από χωριστές λέξεις: δώστου (αυτός δώστου και τα ίδια).

Γράφονται με δύο λέξεις

Το επίρρημα τέλος πάντων γράφεται πάντοτε με δύο λέξεις, όπως τονίζεται και στον προφορικό λόγο.

Δεν συντρέχει λόγος να γράφονται μονολεκτικά εμπρόθετες εκφράσεις, μόνο και μόνο για να αποφεύγεται η χρήση λόγιας πρόθεσης ή η πτώση της δοτικής· στην τελευταία περίπτωση παραλείπουμε απλώς την υπογεγραμμένη, όπου υπήρχε. Γράφουμε: κατά βάθος, κατά λάθος, κατά τύχη, κατά κανόνα, κατά μέρος, εν μέρει, εν γένει, εν σχέσει, εν ενεργεία, εν ανάγκη, εν τω μεταξύ, παρά πόδας και όχι: καταβάθος, καταλάθος, κατατύχη, ενενεργεία, παραπόδας, ενμέρει, ενγνώσει κτλ.

Πάθη φωνηέντων και συμφώνων

Έκθλιψη - Αφαίρεση

Στον γραπτό λόγο αποφεύγουμε κατά κανόνα τόσο την έκθλιψη (έκπτωση τελικού φωνήεντος προ αρκτικού φωνήεντος της επόμενης λέξης) όσο και την αφαίρεση (έκπτωση αρκτικού φωνήεντος μιας λέξης ύστερα από τελικό φωνήεν της προηγούμενης λέξης). Γράφουμε:

«Από όλα» και όχι «απ' όλα».

«Μπροστά σε άρθρο» και όχι «μπροστά σ' άρθρο».

«Τα είχα χαμένα» και όχι «τα 'χα χαμένα».

«Του το είπα» και όχι «του το 'πα».

Ο κανόνας δεν ισχύει όταν μεταγράφουμε παραθέματα γραπτού και προφορικού λόγου (και θέλουμε να διατηρήσουμε το φωνητικό του ύφος).

Στην περίπτωση της αιτιατικής των προσωπικών αντωνυμιών εγώ, εσύ, αυτός δικαιολογείται η έκθλιψη του-ε-της πρόθεσης σε. Γράφουμε:

«Σ' εμένα» και όχι αναγκαστικώς «σε εμένα».

«Σ' εσένα» και όχι αναγκαστικώς «σε εσένα».

«Σ' αυτόν» και όχι αναγκαστικώς «σε αυτόν».

Το τελικό «ν»

Διατηρείται το τελικό ν ανεξαιρέτως στην αιτιατική του αρσενικού άρθρου και στην αιτιατική της αρσενικής προσωπικής αντωνυμίας. Γράφουμε:

Τον στρατό, τον πεζοναύτη, τον Θανάση, τον βήχα, τον βούτηξε.

Διατηρείται το τελικό ν ανεξαιρέτως στην άρνηση δεν (για να διακρίνεται και από τον σύνδεσμο δε, όπου αυτός κατ', εξαίρεση χρησιμοποιείται).

Διατηρείται το τελικό ν στην αιτιατική του θηλυκού άρθρου και στην αντίστοιχη προσωπική αντωνυμία, όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν ή με ένα από τα επόμενα σύμφωνα και συμφωνικά συμπλέγματα:

κ, π, τ,

μπ, ντ, γκ,

τζ, τσ

ξ, ψ.

Λέμε και γράφουμε:

Την καρδιά, την περίπτωση, την ταχύτητα, την μπέρδεψε, την ντουζίνα, την

γκρίνια, την τζαμαρία, την τσέπη, την ξηρασία, την ψυχαγωγία.

Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις το τελικό ν του θηλυκού άρθρου και της θηλυκής αντωνυμίας παραλείπεται. Λέμε και γράφουμε:

Τη γιαγιά, τη δύναμη, τη λύπηση, τη μάλωσε, τη ροή, τη σέβεται, τη φωτιά, τη ζήτησε.

Συντομογραφία (βραχυγραφία) - Ακεραιότητα λέξεων

Συγκοπή λέξεων και βραχυγραφίες

1. Στον δόκιμο γραπτό λόγο αποφεύγεται η συγκοπή λέξεων. Γράφουμε:

Θεσσαλονίκη, δεσποινίς, λογαριασμός, κεφάλαιο, δηλαδή, Φεβρουάριος, Παλαιά Διαθήκη, βορειοανατολικός άνεμος και όχι: Θεσσ/νίκη, δ/νις, λ/σμος, κεφ., δηλ., Φεβρ. Π.

Δ., Β.Α.

2. Από τις καθιερωμένες βραχυγραφίες χρησιμοποιούμε μέσα στο κείμενο μόνο τις: κτλ. (και τα λοιπά), π.χ. ή λ.χ. (παραδείγματος χάρη ή λόγου χάρη), π.Χ., μ.Χ. (προ Χριστού, μετά Χριστόν), π.μ., μ.μ. (προ μεσημβρίας, μετά μεσημβρία -όχι: μετά μεσημβρίας).

Όλες τις άλλες καθιερωμένες βραχυγραφίες τις χρησιμοποιούμε μόνον ως στοιχεία παραπομπών, όχι μέσα σε συνεχές κείμενο. Γράφουμε:

«Τα χειρόγραφα του Αγίου Όρους» και όχι «τα χγ. του Αγίου Όρους».

«Το εμβάδόν του τριγώνου» και όχι «το εμβ. του τριγώνου».

«Ο Σεφέρης ανακηρύχτηκε επίτιμος διδάκτωρ» και όχι «επίτιμος δρ.».

ΠΡΟΣΟΧΗ: Στις παραπομπές οι καθιερωμένες βραχυγραφίες γράφονται ως εξής: βλ.=βλέπε, πρβ.=παράβαλε, σ.=σελίδα, στ.=στίχος, σημ.=σημείωση, κεφ.=κεφάλαιο, τομ.=τόμος, ο.π.=όπου παραπάνω ή όπου παραπέμψαμε, κ.ε.=και εξής, χγ.=χειρόγραφο.

3. Στις περιπτώσεις που χρησιμοποιούμε μέσα στο κείμενο τακτικό αριθμητικό με αραβικό αριθμό, προσθέτουμε ή τη συλλαβή -ος-η-ο ή μία τελεία. Γράφουμε:

Εικοστός αιώνας, εν ανάγκη μόνον: 20ός αιώνας ή 20. αιώνας. Όταν μία χρονολογία θεωρείται αβέβαιη, προτάσσουμε στον αραβικό αριθμό ερωτηματικό: ;470 π.Χ.

4. Στην περίπτωση που θέλουμε να δηλώσουμε το περίπου μιας χρονολογίας, προτάσσουμε στον αραβικό αριθμό το μεικτό αριθμητικό σημείο $\pm$: $\pm$ 470 π.Χ. (περίπου το 470 π.Χ.) ή, με λατινική ορολογία, CIRCA 470 π.Χ.

Ακεραιότητα των λέξεων

1. Όταν έχουμε διπλομορφία ή πολυμορφία μιας λέξης, προτιμούμε τον λιγότερο αλλαγμένο, δόκιμο νεοελληνικό τύπο της. Στον επιστημονικό και δημοσιογραφικό λόγο λέμε και γράφουμε:

Ακόμη -όχι: ακόμα,

μέσα -όχι: μες,

εμπρός -όχι: μπρος,

έξαφνα ή ξαφνικά -όχι: άξαφνα ή ξάφνου,

τουλάχιστον -όχι: τουλάχιστο,

πιθανόν (επίρρημα) -όχι: πιθανό,

μόνο ή μόνον -όχι: μονάχα,

εβδομάδα -όχι: βδομάδα,

ξυράφι -όχι: ξουράφι,

βαλανιδιά -όχι: βελανιδιά,

βελόνη -όχι: βελόνα,

μάγειρας ή μάγειρος -όχι: μάγερας,

δεσποινίς -όχι: δεσποινίδα,

ανεμώνη -όχι: ανεμώννα,

κορυφή -όχι: κορφή,

βοή -όχι: βουή,

υψηλός και ψηλός -όχι: αψηλός,

καρδιακός και εγκάρδιος -όχι: γκαρδιακός,

γεμάτος -όχι: γιομάτος,

ακέραιος -όχι: ακέριος,

εξομολογώ -όχι: ξομολογώ,

αποστέλλω -όχι: ξαποστέλνω,

απαθανατίζω -όχι: αποθανατίζω,

διασαφώ (και διασάφηση) -όχι: διασαφηνίζω (και διασαφήνιση).

Οι προηγούμενοι κανόνες δεν ισχύουν κατ' ανάγκη στη λογοτεχνική γλώσσα, η οποία συχνά δείχνει προτίμηση σε συγκεκριμένους ή ιδιωματικούς τύπους.

2. Οι προηγούμενοι κανόνες δεν ισχύουν και σε στερεότυπα λεκτικά σχήματα (παροιμίες, γνωμικά και τα όμοια), τα οποία λέγονται και γράφονται με την

καθιερωμένη τους μορφή:

Πίσω μπρος -όχι: πίσω εμπρός,

γκαρδιακός φίλος -όχι: εγκάρδιος φίλος,

ξαποστέλνω (διώχνω) κάποιον -όχι: αποστέλλω κάποιον,

ξαστοχώ (ξεχνώ) -όχι: αστοχώ.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Όταν φιλοξενούμε στον γραπτό λόγο παραθέματα από κείμενα της αρχαίας, της καθαρεύουσας και της δημοτικής, διατηρούμε τη μορφή των λέξεων ως έχει.

Μόρια: Σύνδεσμοι, προθέσεις, επιρρήματα

Ως, σαν, για

Τα μόρια ως, σαν, για, αν και συγγενικά, έχουν διαφορετική χρήση. Το μόριο «ως» δηλώνει ιδιότητα ή αιτιολογική σχέση. Λέμε και γράφουμε:

Απέτυχε ως δήμαρχος (δήλωση ιδιότητας)· ως άρρωστος πρέπει να κάνει δίαιτα (δήλωση αιτιολογικής σχέσης).

ΠΡΟΣΟΧΗ: Το ουσιαστικό, το οποίο εισάγεται με το ως και επέχει θέση κατηγορουμένου, παρακολουθεί την πτώση του προηγούμενου ουσιαστικού στο οποίο αναφέρεται.

Γράφουμε και λέμε:

Οι πρωτοβουλίες του κυρίου Σουφλιά, ως υπουργού Παιδείας, (όχι: ως υπουργός Παιδείας) υπήρξαν εύστοχες.

Όταν δεν πρόκειται για ιδιότητα, με περιοριστική σημασία, αλλά για κατάσταση, το ως περιττεύει. Λέμε και γράφουμε:

Η Ελλάς ανακηρύχτηκε κράτος ανεξάρτητο (να είναι κράτος ανεξάρτητο) -αλλά: η· Ελλάς ως κράτος ανεξάρτητο είναι μέλος του Ο.Η.Ε. (με την ιδιότητα του ανεξάρτητου κράτους).

Περιττεύει επίσης το «ως» με τη σημασία του «για»:

Σκοπό της ζωής του είχε να υπηρετήσει την επιστήμη -όχι: ως σκοπό της ζωής του.

Το μόριο «σαν» δηλώνει παρομοίωση ή εξομοίωση. Λέμε και γράφουμε:

Τρέχει σαν τρελός (όπως ένας τρελός)· είναι φιλότιμος σαν τον Γιάννη (όσο και ο Γιάννης).

Το ομοιωματικό «σαν», όταν συνοδεύει αντωνυμία ή ουσιαστικό με άρθρο συντάσσεται με αιτιατική. Λέμε και γράφουμε:

Είναι σαν εσένα· μαύρος σαν τον κόρακα -αλλά: μαύρος σαν κόρακας.

Το μόριο «για» δηλώνει: αμφίβολη ιδιότητα -περνά για άνθρωπος· σκοπό -τον είχε για σωματοφύλακα· καταλληλότητα -αυτός κάνει για δάσκαλος.

Η ορθότερη σύνταξη της καταχρηστικής πρόθεσης «μέχρι» είναι με γενική πτώση, όχι με αιτιατική. Λέμε και γράφουμε:

Μέχρι της επομένης ημέρας -όχι: μέχρι την επόμενη ημέρα.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Η σύνταξη του «μέχρι» με γενική είναι απαράβατη σε καθιερωμένες λόγιες εκφράσεις. Γράφουμε:

Μέχρι τέλους -όχι: μέχρι το τέλος· μέχρι τελικής πτώσεως -όχι: μέχρι την τελική πτώση.

Ως (εώς)

Το «ώς» τονίζεται, όταν επέχει θέση πρόθεσης και συντάσσεται με αιτιατική. Δεν τονίζεται, όταν είναι αναφορικό ή παρομοιαστικό μόριο. Γράφουμε:

Θα σε περιμένω ως τις πέντε· η αναστολή των εχθροπραξιών θα κρατήσει ως την επόμενη εβδομάδα -αλλά: ως άνθρωπος οφείλω να υπερασπιστώ την τιμή μου.

Υπέρ - Κατά

Οι λέξεις «υπέρ» και «κατά» χρησιμοποιούνται στον δόκιμο νεοελληνικό λόγο και ως επιρρήματα και ως προθέσεις (οπότε συντάσσονται με γενική). Λέμε και γράφουμε:

Είστε υπέρ ή κατά· εψήφισε υπέρ· εδήλωσε κατά.

Ως προθέσεις οι λέξεις «υπέρ» και «κατά» διατηρούν τη λόγια χρήση τους και συμπαρασύρουν σε λόγια μορφή και τη γενική του ουσιαστικού με την οποία συνάπτονται. Λέμε και γράφουμε:

Η στρατιωτική αυτή τακτική αποδείχτηκε υπέρ των αντιπάλων· οι χερσαίες δυνάμεις προχώρησαν κατά των εχθρικών θέσεων· υπέρ πίστεως και πατρίδος· υπέρ βωμών και εστιών· κατά παντός υπευθύνου· εξαπέλυσε μύδρους κατά της κυβερνήσεως.

Εναντίον - Έναντι - Ενάντια

Στον δόκιμο νεοελληνικό λόγο οι λέξεις «εναντίον» (κατά) και «έναντι» (απέναντι) χρησιμοποιούνται ως προθέσεις και συντάσσονται με γενική. Λέμε και γράφουμε:

Εναντίον μου, εναντίον των αντιπάλων, εναντίον της κυβερνητικής πολιτικής· έναντι της συνεχιζόμενης οικονομικής κρίσης η κυβέρνηση έπρεπε να πάρει τα κατάλληλα μέτρα· έναντι των υφισταμένων όρων της εξωτερικής μας πολιτικής με την Τουρκία, επιβάλλεται ιδιαίτερη προσοχή.

Η λέξη «ενάντια» κανονικώς χρησιμοποιείται μόνον ως επίρρημα και σημαίνει αντιθέτως. Λέμε και γράφουμε:

Μου μίλησε ενάντια· ψήφισε ενάντια.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Δεν συντρέχει λόγος να αντικαθίσταται το εναντίον (με τη σημασία του κατά) από το ενάντια. Λέμε και γράφουμε:

Εναντίον της οικονομικής λιτότητας -όχι: ενάντια στην οικονομική λιτότητα.

Προτού

Το μόριο «προτού» συντάσσεται με υποτακτική αορίστου, δίχως την παρεμβολή του «να». Λέμε και γράφουμε:

Προτού μιλήσεις, να σκεφτείς καλά -όχι: προτού να μιλήσεις.

Λιγότερο δόκιμη κρίνεται η αντικατάσταση του προτού + ρήμα από το πριν να + ρήμα. Λέμε και γράφουμε:

Έλα να με δεις προτού φύγεις -αντί: έλα να με δεις πριν να φύγεις

Πριν

Η πρόθεση «πριν» συντάσσεται στον νεοελληνικό λόγο με από και αιτιατική, όχι με απλή αιτιατική. Λέμε και γράφουμε:

Γύρισε πριν από ένα μήνα -όχι: πριν ένα μήνα.

Το επίρρημα «πριν» (πρωτύτερα) ακολουθεί την επιρρηματική έκφραση στην οποία αναφέρεται. Λέμε και γράφουμε:

Πέντε μήνες πριν, μου υποσχέθηκε πως θα γυρίσει.

Ο σύνδεσμος «πριν» (προτού) συντάσσεται με απλό ρήμα, όταν δηλώνει γεγονός που έγινε στο παρελθόν ή θα γίνει οπωσδήποτε στο μέλλον. Λέμε και γράφουμε:

Πριν φύγει, έκλαψε· πριν καλοκαιριάσει, θα έχω ειδήσεις του.

Αρχαίες προθέσεις

Όλες οι αρχαίες προθέσεις (εξαιρούνται κάποιες καταχρηστικές: άχρι, ένεκα κτλ.) είναι οικείες και στον νεοελληνικό λόγο, καθώς απαντούν σε αναρίθμητες σύνθετες λέξεις κοινής χρήσης.

Εισβάλλω, έννοια, εξασφαλίζω, εκπομπή, προτείνω, προσβολή, ανατρέφω, διαταγή, καταδικάζω, μετακίνηση, παρατάσσω, αντίπαλος, αμφιρρέπω, επιστήμη, περιέχω, αποβάθρα, υποτιμώ, υπέροχος.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Η πρόθεση εξ δεν παίρνει έκθλιψη, προφανώς επειδή δεν έχει εκπέσει κανένα τελικό φωνήεν.

Οι κυριότερες αρχαίες προθέσεις επιβίωσαν στον νεοελληνικό λόγο αναλλοίωτες και στη σύνταξη τους με πλάγια πτώση. Αυτού του τύπου τα εμπρόθετα είτε έχουν αφομοιωθεί από τον νεοελληνικό λόγο είτε πέρασαν (στην καθημερινή ομιλία, στην ειδική ορολογία της δημόσιας ζωής και στην επιστημονική έκφραση) με τη μορφή απολιθωμένων λεκτικών σχημάτων. Λέμε και γράφουμε:

Προς θεού, μετά χαράς -αλλά και: ανά ώρα, διά βοής, υπό παρακολούθηση, υπό επιτήρηση, περί Ποιητικής, διά της τεθλασμένης, υπό την έννοια κτλ.

Αρχαιόμορφα εμπρόθετα αποδεικνύονται πολλές φορές αναντικατάστατα στον ελληνικό λόγο, όταν εξασφαλίζουν την απαιτούμενη οικονομία και την τυπική διατύπωση· την ειρωνεία, την αδρότητα, την κομψότητα της έκφρασης· τη διάκριση προφορικού και γραπτού λόγου. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις η χρήση των αρχαιόμορφων εμπρόθετων είναι θεμιτή, στον βαθμό που δεν αλλοιώνει την υφή του νεοελληνικού λόγου. Λέμε και γράφουμε:

Του ευχήθηκα εις ανώτερα και έφυγα· εν ονόματι του νόμου σε συλλαμβάνω· προ μηνός έγινε στον Ειρηνικό νέα πυρηνική δοκιμή· πέθανε ταξιδεύοντας προς Θεσσαλονίκη· ένα συν ένα κάνουν δύο· έγινε γνωστός ανά την υφήλιο· η επίθεση κατά των Τούρκων· κατά κανόνα δεν αντιδρά στις προκλήσεις· παρά τους όρους της συνθήκης οι Αμφιπολίτες θέλησαν να κρατήσουν την αυτονομία τους· αντ' αυτού επέτυχε να καταδικαστεί ερήμην· επί Καποδίστρια καταργήθηκε η αυτοδιοίκηση· η πραγματεία περί εξουσίας διαβάστηκε πολύ το 5230 από κτίσεως κόσμου· ζούσε υπό παρακολούθηση· υπήρξε υπέρ το δέον σοβαρό.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Στα εμπρόθετα αυτής της κατηγορίας το ουσιαστικό που παρακολουθεί την πρόθεση προσαρμόζεται κατά κανόνα στο νεοελληνικό κλιτικό και τονικό σύστημα. Λέμε και γράφουμε:

Κατά την παράδοση της πόλης· παρά φύση· υπό έλεγχο· υπό συζήτηση· ανά τους αιώνες· κατά τύχη· κατ' εξαίρεση· κατ' αντιμωλία· παρά πάσα προσδοκία.

Το ουσιαστικό διατηρεί την αρχαία κλίση του και τον τόνο του αμετάθετο, μόνον όπου η εμπρόθετη έκφραση λογίζεται ως άκλιτο μονολεκτικό ή περιφραστικό

επίρρημα. Λέμε και γράφουμε:

Εντούτοις, κατευθείαν, κατεξοχήν, εις υγείαν, παρά πόδας, υπ' αριθμόν, διά θαλάσσης, εξ αποστάσεως, υπό τας διαταγάς του, διά πυρός και σιδήρου, δι' ανατάσεως χειρών, εξ όλης καρδίας.

Παραδείγματα με αρχαιομόρφα εμπρόθετα, κοινόχρηστα ή απολιθωμένα:

Εις: εις πολλά έτη, εις βάρος μου, εις επήκοον, εις το διηνεκές, εις τον τύπον των ήλων.

Εν: εν μέρει, εν όλω, εν σχέσει, εν γένει, ενόψει, εν συνεχεία, εν είδει, εν πάση περιπτώσει, εν αποστρατεία, εν στάσει, εν εναντία περιπτώσει, εν πρώτοις, εν αντιθέσει, ο εν λόγω.

Εξ (εκ): εξάλλου, εξ αρχής, εξίσου, εξάπαντος, εξανάγκης, εκ του προχείρου, εκ του φυσικού, εκ Θεού, εξ αίματος, εξ ουρανού, εξ αδιαιρέτου, εκ περιτροπής, εκ περισσού, εκ των προτέρων, εκ των υστέρων, εκ πρώτης όψεως.

Προ: προπάντων, προπαντός, προ ολίγου, προ μηνός, προ εβδομάδος, προ έτους, προ του κινδύνου, προ καιρού, προ του φαγητού.

Προς: προσώρας, προς νερού του, προς το βουνό, προς τα ξημερώματα, προς το άγνωστο, προς τα ύψη, προς τα μέσα, προς τα έξω, προς Λάρισα, αναλόγως προς την ηλικία του, ίσος προς ίσο, ένας προς ένα, ως προς αυτό, προς όφελος του, προς βλάβη του, προς το συμφέρον του, προς το παρόν, η αγάπη προς την πατρίδα, ο σεβασμός προς τους ηλικιωμένους, προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Συν: δέκα συν δέκα, συνδυό-συντρείς, αυτός έχει τα συν και τα πλην του, συν Αθηνά και χείρα κίνει.

Ανά: ανά τον κόσμο, ανά τους αιώνες, ανά πάσα στιγμή.

Διά: διά βίου, διαμέσου, διαμιάς, διά δέκα, διά ξηράς, διά θαλάσσης.

Κατά: καταγής, κατά μέρος, καταπού, καταπώς, κατά το ποτάμι, κατά τον Νότο, κατά τα χαράματα, κατά λάθος, κατά τύχη, κατά τάξεις, κατά στίχο, κατ' αντιπαράσταση, κατά πρόσωπο, κατά τα έργα τους.

Μετά: μετά βίας, μετά φόβου, μετά μουσικής, μετά φανών και λαμπάδων.

Παρά: παρά λίγο, παρά τρίχα, παρά τέταρτο, παρ' όλα αυτά, παρά τούτα, παρά τον κανόνα.

Αντί: άλλα αντικείμενο· άλλων, αντί της καθιερωμένης σύνταξης.

Επί: επιτόπου, επιτέλους, επί μέρους, επί δημοκρατίας, επί Θεοτόκη, επί δύο, επί τάπητος, επί τη βάσει, επί τετρακόσια χρόνια.

Περί: περί τίνος πρόκειται, περί διαγραμμάτων, περί ανέμων και υδάτων, περί

Ρητορικής, περί συλλογικής εργασίας, περί αρχής.

Από: απαρχής, απεναντίας, απευθείας, αφότου, αφ' υψηλού, από γεννησιμιού του, από καρδιάς, από καταβολής κόσμου, αφενός, αφετέρου.

Υπό: υπόψη, υπό τον ήλιο, υπό δοκιμασία, υπό έλεγχο, υπό κράτηση, υπό τας διαταγάς, υπό μορφή.

Υπέρ: υπέρ τρίτου, υπέρ πατρίδος, υπέρ ανεξαρτησίας, έχει πολλά υπέρ αυτού, υπέρ βωμών και εστιών.

Μέχρι: μέχρι τέλους, μέχρι θανάτου, μέχρι αναισθησίας, μέχρι αηδίας.

Άνευ: υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου.

Πλην: δέκα πλην δέκα, πλην Λακεδαιμονίων.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Συχνά, εκ παραλλήλου προς το αρχαιόμορφο εμπρόθετο, υπάρχει και αντίστοιχος δημοτικός τύπος· στην περίπτωση αυτή η χρήση του ενός ή του άλλου τρόπον εξαρτάται κάθε φορά από τα συμφραζόμενα, γενικότερα από το είδος και το ύφος του λόγου. Λέμε και γράφουμε:

Τον συμπάθησε με την πρώτη ματιά -αλλά: εκ πρώτης όψεως ίσως φαίνεται το θέμα ανώδυνο,

Πριν από ένα χρόνο, τέτοιον καιρό ήμουν άρρωστος -αλλά: πέθανε προ έτους από καρδιακή προσβολή,

Βρίσκεται σε απομόνωση -αλλά: τελεί υπό κράτηση,

«Στον καιρό του Βουλγαροκτόνου» -αλλά: επί Μεταξά η Βουλή έμεινε κλειστή.

Επιρρήματα σε -ως

Στον νεοελληνικό λόγο επικρατούν συνήθως επιρρήματα με κατάληξη σε -α. Λέμε και γράφουμε:

Πέρασα καλά· είμαι άσχημα· έφτασε αργά· καλά και άγια· πέθανε ανώδυνα· κύλησε το βράδυ ευχάριστα· και βέβαια δεν έχεις δίκαιο· μίλησε απλά.

Παρά ταύτα διατηρούν στον νεοελληνικό λόγο ορισμένα επιρρήματα την αρχαιόμορφη κατάληξη τους σε -ως σε τυπικές εκφράσεις και εκεί όπου ενδέχεται να δημιουργηθεί παρεξήγηση ότι πρόκειται για επίθετο και όχι για επίρρημα. Λέμε και γράφουμε:

Πήρε το πτυχίο του με λίαν καλώς· καλώς ή κακώς, έτσι έχει το πράγμα· υπολόγισε τη στάθμη του ύδατος επακριβώς· ισχύει ό,τι είπα προηγουμένως -ποτέ: ό,τι είπα προηγούμενα· ενδεχομένως θα αργήσω απόψε -ποτέ: ενδεχόμενα θα αργήσω απόψε· το επικινδύνως ζην -ποτέ: το επικίνδυνα ζην· τα είπε βεβαίως καλά, αλλά με ενοχλητική εμπάθεια· ανάλογα με τις συνήθειες του -αλλά: αναλόγως προς τον πληθυσμό της χώρας.

Ορισμένες φορές, αναλόγως προς την κατάληξη του επιρρήματος, διαφοροποιείται και η σημασία του. Λέμε και γράφουμε:
Τα πούλησε ακριβά -αλλά: υπολογίζω το εισόδημα μου ακριβώς (ή με ακρίβεια)·
μιλώ απλά -αλλά: απλώς και μόνον δεν ήμουν σε καλή διάθεση.

Πάντα - Πάντοτε

Το «πάντα» δηλώνει χρονική συνέχεια. Λέμε και γράφουμε:
Ήταν πάντα καλός (σε όλη του τη ζωή, χωρίς διακοπή)· πάντα τον εκτιμούσε (σε όλη τη διάρκεια της γνωριμίας τους)· τον θεωρούσε πάντα σοβαρό άνθρωπο.

Το «πάντοτε» δηλώνει επανάληψη, Λέμε και γράφουμε:
Κρατούσε πάντοτε στάση γενναία· παντού και πάντοτε.

Επάνω - Πάνω

Όταν το «επάνω» χρησιμοποιείται ως τοπικό επίρρημα, αντικαθίσταται και με το πάνω. Λέμε και γράφουμε:
Επάνω στο τραπέζι -αλλά και: πάνω στο τραπέζι.

Όταν το «πάνω» δηλώνει αναφορά, χρόνο, ποσό, δεν αντικαθίσταται με το επάνω. Λέμε και γράφουμε:
Δούλεψε πάνω από τρεις ώρες (ποτέ: δούλεψε επάνω από τρεις ώρες)· πάνω-κάτω (ποτέ: επάνω-κάτω).

ΠΡΟΣΟΧΗ: Σε πολλές περιπτώσεις η χρήση του πάνω είναι περιττή: κάθισε στην καρέκλα -όχι: επάνω στην καρέκλα.

Ημερομηνίες και ωροδείκτες

Ημερομηνίες

1. Ο πλήρης ημερολογιακός δείκτης (ημερομηνία, μήνας, έτος) γράφεται με απόλυτο αριθμητικό για την ημέρα, άρθρη γενική για τον μήνα (στη λόγια μορφή του), απόλυτο αριθμητικό για το έτος. Γράφουμε:
1η Ιανουαρίου 1991.

2. Τα ονόματα των μηνών εκφέρονται κατά κανόνα στη λογιότερη μορφή τους. Λέμε και γράφουμε:

Σεπτέμβριος -όχι: Σεπτέμβρης, Οκτώβριος -όχι: Οκτώβρης κτλ.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Στην περίπτωση που λόγοι ύφους επιβάλλουν την πρόκριση της δημοτικής μορφής των μηνών, η γενική είναι πάντοτε άρθρη. Γράφουμε:

5 του Γενάρη (όχι: 5 Γενάρη), 2 του Ιούνη (όχι: 2 Ιούνη).

3. Σε περίπτωση που ο ημερολογιακός δείκτης επιβάλλει να διαβαστεί η ημέρα ως τακτικό και όχι ως απόλυτο αριθμητικό, προσγράφεται στον αριθμό το γράμμα -η- ή -α-αναλόγως. Γράφουμε:

Η 25η Μαρτίου, η 28η Οκτωβρίου, η 2α Σεπτεμβρίου.

4. Όταν ο πλήρης ημερολογιακός δείκτης φιλοξενείται στο εσωτερικό μιας πρότασης σε πλάγια πτώση (γενική ή αιτιατική), το έτος γράφεται με αριθμητικό, συνοδεύεται όμως και από το αντίστοιχο άρθρο. Γράφουμε:

Τα οικονομικά μέτρα θα ισχύσουν από πρώτης Ιανουαρίου του 1991 -όχι: από πρώτης Ιανουαρίου 1991.

Ωροδείκτες

Γράφουμε και λέμε:

Στη μία ή στη μιάμιση -και όχι: στις μία ή στις μιάμιση. Π.χ.:

Θα σε συναντήσω στη μία η ώρα.

Τον βρήκα να με περιμένει στη μιάμιση.

Οι συντομογραφίες π.μ. και μ.μ. διαβάζονται προ μεσημβρίας και μετά μεσημβρία(ν).

Αρχικά κεφαλαία και αρχικά μικρά

Εθνικά, πατριδωνυμικά και παράγωγα

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο τα εθνικά ή πατριδωνυμικά: Έλληνες, Γάλλοι, Καλαματιανοί.

Γράφονται με αρχικό μικρό τα εθνικά ή πατριδωνυμικά, όταν από ουσιαστικά γίνονται επίθετα: οι Έλληνες -αλλά: ο έλληνας πρωθυπουργός· είμαι Ρουμελιώτης -αλλά: ο ρουμελιώτης οπλαρχηγός· οι αδίστακτοι Φαναριώτες -αλλά: ο φαναριώτης λόγιος.

Γράφονται με αρχικό μικρό τα παράγωγα κυρίων ονομάτων και εθνικών: οι πλατωνικοί διάλογοι, η ελληνική πολιτεία, η αγγλική γλώσσα, η αριστοτελική φιλοσοφία, η βυζαντινή ιστορία -αλλά: το μάθημα της Βυζαντινής Ιστορίας.

Τοπωνύμια και γεωγραφικά ονόματα

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο όλα τα μονόλεξα τοπωνύμια και γεωγραφικά

ονόματα: Ελλάς, Αθήνα, Ευρώπη.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο όλες οι λέξεις σύνθετων τοπωνυμίων και γεωγραφικών ονομάτων, εκτός από τα ενσωματωμένα σε αυτά άρθρα ή προθέσεις: Άνω Βόλος, Νέα Μάκρη, Κυανή Ακτή, Γη του Πυρός, Σοβιετική Ένωση, Μαγνησία επί Σιπύλῳ, Άγιος Βασίλειος (τοπωνύμιο).

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο τα σύνθετα τοπωνύμια και γεωγραφικά ονόματα, ακόμη και όταν η μία από τις δύο λέξεις είναι απλός γεωγραφικός όρος: Μεσόγειος θάλασσα, Κεράτιος Κόλπος, Λευκά Όρη, Αλμυρά Έρημος.

Γράφεται με μικρό αρχικό ο γεωγραφικός όρος των σύνθετων τοπωνυμίων ή γεωγραφικών ονομάτων, όταν προτάσσεται με άρθρο και συνάμα η επόμενη ή οι επόμενες λέξεις είναι αυθυπόστατο τοπωνύμιο ή γεωγραφικό όνομα: ο ποταμός Αμαζόνιος, η πλατεία Ομονοίας (η Ομόνοια), ο ισθμός της Κορίνθου (ο Ισθμός), η λίμνη της Γενεύης.

Γράφεται με αρχικό κεφαλαίο ο γεωγραφικός όρος των συνθέτων τοπωνυμίων, έστω και αν προτάσσεται με άρθρο, όταν η επόμενη ή οι επόμενες λέξεις δεν αποτελούν αυθυπόστατο τοπωνύμιο ή γεωγραφικό όνομα: το Ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας, η Κοιλιάδα του θανάτου, τα Λουτρά της Ωραίας Ελένης.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Σε πολλές περιπτώσεις περιττεύει η παράθεση του γεωγραφικού όρου των συνθέτων τοπωνυμίων ή γεωγραφικών ονομάτων, όταν και μόνο του το κύριο όνομα αρκεί για την αναγνώριση: ο Ατλαντικός, η Κασπία, ο Νιαγάρας, τα Ιμαλάια.

Θρησκεία και Εκκλησία

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο η λέξη Θεός, τα συνώνυμα και συγγενικά της καθώς και οι σχετικές επωνυμίες: Κύριος, Βασιλεύς, Ουράνιος, Πατήρ-Υιός-Άγιον Πνεύμα, Παράκλητος, Παναγία, Παρθένος, Θεοτόκος, Εσταυρωμένος, Μεγαλόχαρη, Γλυκοφιλούσα, Μεσσίας (μόνον όταν αναφέρεται στον Χριστό).

ΠΡΟΣΟΧΗ: Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις η λέξη θεός γράφεται με μικρό: οι θεοί του Ολύμπου· ο Βάαλ ήταν θεός των Φοινίκων η θεά της σοφίας· τον έχει για θεό του.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο τα επίθετα άγιος και όσιος, όταν βρίσκονται εμπρός σε κύριο όνομα και συνθέτουν με αυτό ονομασία συγκεκριμένου τόπου λατρείας ή κτίσματος με λατρευτικό και θρησκευτικό προορισμό: Ο ναός του

Αγίου Δημητρίου, η Αγία Λαύρα (η μονή της Αγίας Λαύρας), ο Όσιος Λουκάς (η μονή του Οσίου Λουκά), ο Άγιος -ή Πανάγιος- Τάφος, ο Αϊ-λιάς (το ξωκλήσι του Αϊλιά).

ΠΡΟΣΟΧΗ: Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις οι λέξεις άγιος και όσιος γράφονται με αρχικό μικρό: ο άγιος έκανε το θαύμα του· η Ανατολική Εκκλησία έχει πολλούς αγίους· το άγιον βήμα, η αγία τράπεζα, το άγιον ποτήριον.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι προσωνυμίες αγίων: Δημήτριος ο Μεγαλομάρτυς, Γεώργιος ο Τροπαιοφόρος, Ιωάννης ο Χρυσόστομος.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Γράφονται με αρχικό μικρό θρησκευτικοί όροι, όπως: θεία ακολουθία, θεία μετάληψη, εσπερινός, επιτάφιος.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι προσωνυμίες των αρχαίων θεοτήτων: Δωδωναίος Ζευς, Αθηνά Νίκη.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι ονομασίες εορτών (αρχαίων και συγχρόνων, χριστιανικών και μη): τα Ελευσίνια, τα Ανθεστήρια (αλλά: ο δήμαρχος Πειραιώς οργανώνει ανθεστήρια), Πάσχα, Χριστούγεννα, Δεκαπενταύγουστος, Σαρακοστή (αλλά: κάνω σαρακοστή), Ραμαζάνι.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Γράφονται με αρχικό μικρό οι ονομασίες θρησκειών, δογμάτων, θρησκευτικών κινήσεων, αιρέσεων, καθώς και οι ονομασίες των οπαδών τους: χριστιανισμός, χριστιανός, βουδισμός, βουδιστής, μωαμεθανισμός, μωαμεθανός, ισλαμισμός, καθολικισμός, καθολικός, προτεσταντισμός, προτεστάντης, διαμαρτυρόμενος, οικουμενισμός, νεστοριανισμός, νεστοριανός, ουνιτισμός, ουνίτης. Γράφονται με αρχικά κεφαλαία οι καθιερωμένες επωνυμίες εκκλησιών και εκκλησιαστικών θεσμών, ιδρυμάτων, οργανώσεων: Η Ανατολική Εκκλησία, η Ορθοδοξία (όταν σημαίνει το σύνολο των εκκλησιών ανατολικού δόγματος), η Δυτική Εκκλησία, η Εκκλησία της Ρώμης, η Εκκλησία της Κύπρου, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η Αγία Έδρα, το Ισλάμ, η Ιερά Σύνοδος, το Κονκλάβιο, τι Μητρόπολις της Θεσσαλονίκης.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι τίτλοι φορέων εκκλησιαστικής εξουσίας, όταν αναφέρονται με τη θεσμική τους σημασία: ο Οικουμενικός Πατριάρχης (αλλά: ο οικουμενικός πατριάρχης Αθηναγόρας)· τον εξέλεξαν Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και Πάσης Ελλάδος (αλλά: ο αρχιεπίσκοπος Σεραφείμ)· είναι δόγμα της Δυτικής Εκκλησίας ότι ο Πάπας έχει το αλάθητο (αλλά: ο πάπας Ιωάννης Παύλος ο Β').

Επιστήμες και τέχνες

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι ονομασίες επιστημών και τεχνών, όταν χρησιμοποιούνται ως επίσημοι τίτλοι: Το μάθημα της Φιλοσοφίας, το μάθημα του Συνταγματικού Δικαίου, των Μαθηματικών, η επιστήμη της Χημείας.

Άλλως οι ονομασίες αυτές γράφονται με αρχικό μικρό: Ο κ. Χ. σπουδάζει φιλοσοφία -ή ιστορία, αρχιτεκτονική, μουσική, αστρονομία, ορυκτολογία.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Γράφονται με αρχικό μικρό οι ονομασίες επιστημονικών, φιλολογικών, καλλιτεχνικών, κοινωνικών και πολιτικών θεωριών, δοξασιών ή ρευμάτων καθώς και οι ονομασίες των οπαδών και των μελετητών τους: υλισμός-υλιστής, συμβολισμός-συμβολιστής, ιμπρεσιονισμός-ιμπρεσιονιστής, μαρξισμός-μαρξιστής, φασισμός-φασίστας, ελληνιστής, ομηριστής.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι καθιερωμένες επωνυμίες επιστημονικών, καλλιτεχνικών, λογοτεχνικών κινήσεων, σχολών και ομάδων όπως: Η Αθηναϊκή Σχολή, η Παρνασσιακή Σχολή, το Νέο Κύμα, το Επικό Θέατρο.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι επωνυμίες συγκεκριμένων επιστημονικών και εκπαιδευτικών θεσμών ή ιδρυμάτων όπως: Το Πάντειο Πανεπιστήμιο, η Σχολή Καλών Τεχνών, το Ε Γυμνάσιο, το Κολλέγιο Αθηνών, η Γαλλική Ακαδημία.

Άλλως οι ονομασίες αυτές γράφονται με αρχικό μικρό: Η Ελλάδα διαθέτει σήμερα πολυάριθμα σχολεία, γυμνάσια, λύκεια, κολλέγια, ινστιτούτα, πανεπιστήμια -αλλά ένα μόνον πολυτεχνείο.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι μονόλεξοι ή δίλεξοι τίτλοι της προϊστορίας, πρωτο-ιστορίας και ιστορίας, της γεωλογίας και της παλαιοντολογίας: Η Χαλκοκρατία, το Πλειστόκαινον, ο Μεσαίωνας, η Μέση Νεολιθική κτλ.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Όταν τα μονόλεξα και τα δίλεξα αυτά δεν χρησιμοποιούνται ως τίτλοι αλλά ως απλοί όροι, γράφονται με αρχικό μικρό: παλαιολιθική εποχή, μινωικοί χρόνοι, ελληνιστικά χρόνια, αναγεννησιακή περίοδος.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι λέξεις: Ήλιος, Γη, Σελήνη, μόνον όταν αναφέρονται ως ουράνια σώματα: Οι κηλίδες του Ήλιου, η διάμετρος της Γης, οι κρατήρες της Σελήνης.

Άλλως: Ο ήλιος καίει σήμερα, η γη των προγόνων μας, υπό το φως της σελήνης.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι καθιερωμένες από τη Γεωγραφία ή την Ιστορία

επωνυμίες γεωγραφικών, εθνικών και πολιτικών ενοτήτων ή περιοχών με ειδική σημασία: Η Ανατολή, η Εγγύς Ανατολή, η Κεντρική Αμερική, η Βόρειος Ήπειρος, η Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

Γράφουμε όμως: ταξίδεψα στη νότια Γαλλία, η βλάστηση της δυτικής Πελοποννήσου, η ανατολική Κρήτη.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο όροι-σήματα, που έχουν καθιερωθεί ως κύρια ονόματα από την ιστορία, τη μυθολογία και γενικότερα τη γραμματειακή παράδοση. Ως εκ τούτου γράφουμε: Η Αργοναυτική Εκστρατεία, ο Χρυσός Αιών, οι Σταυροφορίες, η Μεγάλη Χάρτα, η Αναγέννηση, οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι, η Φιλική Εταιρεία, η Ελληνική Επανάσταση, η Κομμούνα (των Παρισίων), το Ανατολικό Ζήτημα, η Μικρασιατική Καταστροφή (Εκστρατεία), ο Μεσοπόλεμος (μόνον για την περίοδο 1918-1939), τα Δεκεμβριανά (του 1944), ο Ψυχρός Πόλεμος, η Βορειοατλαντική Συμμαχία, η Άλωση (μόνον της Πόλης), η Κατοχή (η γερμανική στην Ελλάδα), η Εθνική Αντίσταση, η Αντίσταση (εναντίον των Γερμανών 1941-1944), ο Εθνικός Διχασμός (βενιζελικών – αντιβενιζελικών).

Γράφεται όμως με αρχικό μικρό η λέξη που προσδιορίζει επακριβέστερα ένα γεγονός, όταν η άλλη ή οι άλλες λέξεις του όρου αποτελούν αυθυπόστατη έννοια γεωγραφική, ιστορική, χρονολογική κτλ. Όπως: η δεύτερη Σταυροφορία, ο πόλεμος των Δύο Ρόδων, η συνθήκη των Βερσαλλιών, ο πόλεμος της Κορέας, το κίνημα του Δεκεμβρίου 1944.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο και οι ονομασίες αθλητικών αγώνων, οι οποίοι είχαν ή έχουν την ισχύ θεσμών, όπως: Ολυμπιακοί Αγώνες, Ίσθμια, Βαλκανικοί Αγώνες, Μεσογειακοί Αγώνες.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι τίτλοι συγγραμμάτων και έργων της γραμματείας, της λογοτεχνίας και της τέχνης: η Αγία Γραφή, η Καινή Διαθήκη, οι Εκκλησιάζουσες, Ελεγεία και Σάτιρες, η Ηρωική, η Νίκη της Σαμοθράκης.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Εφόσον οι τίτλοι συγγραμμάτων και έργων της γραμματείας, της λογοτεχνίας και της τέχνης είναι έναρθροι και περιέχονται στο εσωτερικό μιας φράσης, το άρθρο διατηρείται εντός των εισαγωγικών, εάν ο σχετικός τίτλος είναι υποκείμενο της φράσης άλλως προηγείται εκτός των εισαγωγικών και γράφεται με αρχικό μικρό. Γράφουμε: Το καλύτερο έργο του Μυριβήλη είναι «Η Ζωή εν Τάφω» (αλλά: στη «Ζωή εν Τάφω» ο Μυριβήλης περιγράφει...)· «Η Νυχτερινή Περίπολος» του Ρέμπραντ βρίσκεται στο Μουσείο Ρικς (αλλά: με τη «Νυχτερινή Περίπολο» ο Ρέμπραντ έδωσε το μέτρο της μεγαλοφυΐας του)· το

γνωστότερο έργο του Ουγκό είναι «Οι Άθλιοι» (αλλά: δύο μορφές δεσπόζουν στους «Αθλίους»: ο Γιάννης Αγιάννης και ο Ιαβέρης).

Κράτος, διοίκηση, διεθνείς σχέσεις

Γράφονται με αρχικό μικρό οι ονομασίες πολιτευμάτων (και τα παράγωγα τους), όπως επίσης και οι λέξεις που δηλώνουν μεγαλύτερες ή μικρότερες διοικητικές περιοχές: βασιλεία, μοναρχία, δημοκρατία, δικτατορία· κοινοβουλευτισμός, απολυταρχισμός· κράτος, ηγεμονία, πολιτεία, σουλτανάτο.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι επίσημες ονομασίες κρατών: η Γαλλική Δημοκρατία, η Ομόσπονδη Δημοκρατία της Γερμανίας, το Πριγκιπάτο του Μονακό, η Ελληνική Πολιτεία (του Καποδίστρια).

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι θεσμικοί, πολιτικοί και διοικητικοί όροι, μόνον όταν ο ειδικός προσδιορισμός ή καθιερωμένο σχήμα τους μετατρέπει σε κύρια ονόματα: Το Σύνταγμα της Επιδάυρου (αλλά: τα άρθρα του συντάγματος), η Βουλή των Ελλήνων (αλλά: η ελληνική βουλή), το Υπουργείο Εσωτερικών (αλλά: ανέλαβε υπουργείο), ο Δήμος Αθηναίων (αλλά: οι δήμοι και οι κοινότητες της Ελλάδας), το Εφετείο Θεσσαλονίκης (αλλά: προσέφυγε στο εφετείο), η Αστυνομία Πόλεων (αλλά: τον συνέλαβε η αστυνομία).

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο ονομασίες και όροι, οι οποίοι από τη σύσταση τους υπήρξαν κύρια ονόματα, όπως: Άρειος Πάγος, Γενικό Λογιστήριο, Γενικό Επιτελείο Στρατού, Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, Βορειοατλαντική Συμμαχία.

Γράφονται με αρχικό κεφαλαίο οι επωνυμίες ιδρυμάτων, οργανισμών, οργανώσεων, συλλόγων, εταιρειών καθώς και τα τρία Όπλα: Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Παναθηναϊκός, Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών, Τράπεζα Κρήτης, Εταιρεία Θεατρικών Συγγραφέων, Στρατός, Ναυτικό, Αεροπορία, Ελληνικός Στρατός, Πολεμικό Ναυτικό, Πολεμική Αεροπορία, Στρατηγείο Μέσης Ανατολής, Αρχηγείο Ενόπλων Δυνάμεων, Β' Σώμα Στρατού, 13ο Σμήνος.

Γράφονται με αρχικό μικρό οι λέξεις που σημαίνουν αξιώματα, τίτλους και βαθμούς, όταν λειτουργούν ως επιθετικοί προσδιορισμοί του επομένου κυρίου ονόματος: Ο αυτοκράτωρ Ηράκλειος, ο κáιζερ Γουλιέλμος Β', ο πρίγκηψ Πέτρος, ο πρωθυπουργός της Ελλάδος, ο δήμαρχος Αθηναίων, ο πρέσβης της Γαλλίας, ο εισαγγελεύς εφετών.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Γράφονται εντούτοις με αρχικό κεφαλαίο οι τίτλοι ηγεμόνων και αρχηγών κρατών, όπου αναφέρονται με τη θεσμική τους σημασία: Τον εξέλεξαν Πρόεδρο Δημοκρατίας, ως Κυβερνήτης της Ελλάδος ο Καποδίστριας επέδειξε τις ίδιες οργανωτικές ικανότητες, ο Τζορτζ Μπους εξελέγη Πρόεδρος των ΗΠΑ, Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου.

Πηγές

«Το εγκόλπιο της ορθής γραφής» (Δ. Μαρωνίτης) | teicrete.gr | users.dra.sch.gr